

CRNA GORA
SKUPŠTINA
Odbor za ljudska prava i slobode
Broj: 00-63-8/19-3/
Podgorica, 30. januar 2019. godine

INFORMACIJA
SA KONFERENCIJE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
I ODBORA ZA PROSVJETU, NAUKU, KULTURU I SPORT
ODRŽANE POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA
SJEĆANJA NA ŽRTVE HOLOKAUSTA,
25. januara 2019. godine

Odbor za ljudska prava i slobode i Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport organizovali su Konferenciju povodom obilježavanja 27. januara - Međunarodnog dana sjećanja na žrtve holokausta, koji je Generalna skupština Ujedinjenih nacija ustanovila Rezolucijom od 1. novembra 2005. godine.

Konferencija je održana u Skupštini Crne Gore 25. januara 2019. godine.

Obilježavanjem ovog važnog datuma Crna Gora se pridružila skoro stotini zemalja širom svijeta.

Na Konferenciji su učestvovali: predsjednik Skupštine Crne Gore Ivan Brajović, potpredsjednik Skupštine Genci Nimanbegu, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković, predsjednik Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport Radule Novović, članovi Odbora za ljudska prava i slobode: mr Mihailo Anđušić, dr Suad Numanović, Momčilo Martinović, članovi Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport: Bogdan Fatić, Aleksandra Vuković, mr Branka Tanasijević, Andrija Popović, šef Kluba poslanika Socijaldemokrate Crne Gore i Liberalna partija Crne Gore Boris Mugoša, zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković, potpredsjednica Saveza udruženja boraca NOR-a i antifašista Crne Gore Branka Nikezić, generalna direktorica Direktorata za odnose sa vjerskim zajednicama u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Žana Filipović, generalna direktorica Direktorata za unapređenje i zaštitu ljudskih prava u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Blanka Radošević-Marović, državni sekretar u Ministarstvu prosvjete Aleksandar Mitrović, rabin Jevrejske zajednice Crne Gore Ari Edelkop, nerezidentna ambasadorica Izraela u Crnoj Gori Alona Fišer- Kam i predsjednik Jevrejske zajednice Crne Gore Đorđe Raičević.

Na samom početku učesnici Konferencije su minutom ćutanja odali počast svim žrtvama holokausta.

Predsjednik Skupštine Crne Gore **Ivan Brajović** je saopštio da reprodukcija zla, nažalost, nije nova na planeti, a najgora mračna mora je to što nam ništa ne garantuje da se, opet neće nastaviti, kao i što nijesmo sigurni da se ne dešava u nekim od kutaka svijeta. Zlo je isto, samo ima različite uniforme. Predsjednik je saopštio da je reprodukcija zla sjeme koje klija i rađa se otkad je čovjeka i vjerovatno će trajati dok je čovjeka. Sve između je proces, odgovoran i vizionarski, da se zlu stane na put, kao i da se čovjek privede „k poznaniju prava“, jer vladavina prava nema alternativu. To je obaveza prije svega parlamenta jedne zemlje, a onda svih grana vlasti. Naglasio je da će Skupština Crne Gore na tom putu istrajati, determinisati u korjenu sve populističke pokrete koji nemaju dobre namjere ni prema drugima, a time ni prema sebi, a potom sa ostalim granama vlasti i civilnog sektora sankcionisati ih, u skladu sa zakonom na šta obavezuje antifašistička prošlost kojom se s pravom ponosimo, kao i multikonfesionalni, multietnički i multikulturalni suživot crnogorskog građanskog društva. Mišljenja je da na to

obavezuje i kultura sjećanja koju treba gajiti i prenositi novim naraštajima, jer šest miliona nevinih jevrejskih žrtava predstavlja sve nas.

Predsjednik Brajović smatra da sav cinizam smješten u prapojmu egzodusa - „Kristalna noć“ govori o očajnoj „blještavosti“ sumraka uma i savjesti, koji se ovaplotio u nasilju nad stvarima i ljudima. Podsjeća da je noć progona bila noć otrežnjenja, ali ne za zločince, nego za žrtve koje su vjerovale u moć dobra. Naglasio je da čovjek čovjeku nije prirodni neprijatelj, već je ta mržnja stečena osobina, koja je, kako je holokaust pokazao, koštala jedan narod i jednu civilizaciju milione nevinih žrtava. Istakao je da ljudski život nema cijenu, a kamoli genocid nad jednim narodom, odnosno genocid nad više naroda poslije kojeg svijet nije bio isti.

Antisemitska propaganda koja je bila duga, iscrpljuća i ima odjeka i danas u neofašističkim i neonacionalističkim oblicima dovela je jedan narod do ambisa koji se zove istrebljenje od kojeg bi se malo naroda oporavilo, ali jevrejski jeste. Stoga se ne smiju zaboraviti kolone izbjeglica koje umjesto da nađu utočište u evropskoj vjekovnoj demokratiji, u koncentracionim logorima nalaze smrt nedostojnu čovjeka kao humanog bića. Tadašnja Evropa nije bila gluva, već nemoćna.

Današnja Evropa je učila iz svojih grešaka i iz zgarišta neoprostivih zločina napravila sebe jačom i jedinstvenijom nego ikad, utemeljivši se kao hram solidarnosti, tolerancije i demokratije. Predsjednik Skupštine Ivan Brajović smatra da upravo ta Evropa da bi ostala čuvar svih ovih plemenitih vrijednosti mora detektovati ostatke mračnih ideologija čiji su pojavnici oblici danas vrlo često teško prepoznatljivi, a sa istim ciljem.

Danas, savremeni čovjek, potomak žrtava i egzekutora, ne smije zaboraviti da nije kriv, ali jeste odgovoran za svaku pošast u istoriji čovječanstva. Naglasio je da Konferencija ide u prilog činjenici da se ne smije zaboraviti jevrejska patnja, ali ni patnja svih onih desetina miliona, među kojima su i desetine hiljada Crnogoraca, pali kao žrtve fašizma.

U skladu sa izrečenim, Skupština Crne Gore, dok sam ja na njenom čelu, a vjerujem i moji prethodnici i nasljednici, jer većinska Crna Gora baštini nedvosmisleno poštovanje i sjećanje na svoju antifašističku misao i trajanje, nikada neće spekulirati i trgovati sa trajnim vrijednostima ljudske slobode, kao i osude i sprječavanja svih onih današnjih, u suštini nemuštih, a u djelovanju, na sreću jalovih ljudi i organizacija, koji će omalovažavati žrtvu jevrejskog naroda i drugih naroda u Drugom svjetskom ratu – istakao je predsjednik Skupštine Crne Gore.

Pozvao je da 27. januar kada su oslobođeni zatočnici Aušvica, kao i duhovi svih onih koji su položili svoje nevine živote u tom savremenom i sjevremenom Adu bude poruka novom čovjeku da se novo vrijeme temelji na multietničkom i multikonfesionalnom povjerenju, poštovanju i toleranciji, i tek onda će, prije svega višenacionalna i viševjerska Crna Gora, a potom i Evropa, našu različitost shvatiti i živjeti kao prednost suživota i sklada, a ne isključivost koja vodi zločinu koji će rezolucijom UN biti proglašen za dan sjećanja. Predsjednik Skupštine je zaključio da je dovoljan ovaj Dan sjećanja na žrtve holokausta za čitav jedan život, civilizaciju i za sva vremena.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode **dr Halil Duković** je istakao da se Generalna skupština Ujedinjenih nacija donošenjem Rezolucije kojom je proglasila Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta rukovodila potrebom reafirmacije ljudskih prava, prevencije i kažnjavanja zločina genocida, kao i stalno prisutne opasnosti od rasne, nacionalne i vjerske mržnje zasnovane na predrasudama.

Podsjetio je da je Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima utvrđeno da svako ima pravo na sva prava i slobode utvrđene Deklaracijom, bez ikakve razlike po osnovu rase, religije ili drugog statusa i da svako ima pravo na život, slobodu i sigurnost, što je proklamovano članom 3 ove Deklaracije.

U Rezoluciji Generalne skupštine UN-a od 1. novembra 2005. godine potvrđuje se da će holokaust koji je doveo do ubistva jedne trećine jevrejskog naroda, zajedno sa bezbrojnim

pripadnicima drugih manjina, zauvijek biti upozorenje svim ljudima o opasnostima mržnje, netrpeljivosti, rasizma i predrasuda i odbacuje se svako poricanje holokausta kao historijskog događaja, bilo u cjelosti ili djelimično.

Predsjednik Odbora Duković je podsjetio učesnike da je prva inicijativa za obilježavanje Dana sjećanja na holokaust pokrenuta 2000. godine kada je 46 vlada potpisalo Deklaraciju Međunarodnog foruma o holokaustu u Stokholmu u kojoj se navodi da je holokaust iz temelja potresao osnove civilizacije, a strašne patnje jevrejskog naroda i mnogih drugih žrtava nacizma ostavile neizbrisiv ožiljak širom Evrope. Smatra da čovječanstvo i dalje nosi ožiljke genocida, etničkog čišćenja, rasizma, antisemitizma i ksenofobije i da međunarodna zajednica ima veliku odgovornost u sprečavanju tih zala. U Deklaraciji se naglašava da zajedno moramo braniti strašnu istinu o holokaustu pred onima koji je negiraju. Takođe, moramo ojačati moralnu obavezu naših naroda i političku obavezu naših vlada da budućim generacijama pružimo mogućnost da razumiju uzroke holokausta i promišljaju o njegovim posledicama.

Dvije godine kasnije, u oktobru 2002. godine ministri obrazovanja država članica Savjeta Evrope donijeli su Rezoluciju kojom se utvrđuje da Dan sjećanja na holokaust treba odrediti u svim zemljama. Aktivnosti Savjeta Evrope u vezi sa sjećanjem na holokaust definisane su u Preporuci o nastavi istorije u Evropi 21. vijeka koju je Komitet ministara usvojio 31. oktobra 2001. u kojoj se navodi na treba učiniti sve što je moguće u obrazovnoj sferi kako bi se spriječilo ponavljanje ili poricanje razornih događaja koji su obilježili 20. vijek.

Kada je riječ o međunarodnim organizacijama, i OEBS je stavio naglasak na promociju sjećanja na holokaust i borbu protiv savremenog antisemitizma, a države članice su se obavezale na sjećanje na holokaust Odlukom donesenom na Konferenciji o antisemitizmu, održanoj u Berlinu 2004. godine.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je saopštio da se Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta posebno obilježava u evropskim državama u kojima je tokom Drugog svjetskog rata život izgubilo 53 miliona ljudi, među kojima gotovo 31 milion civila. Ukupan broj Jevreja, žrtava nacističkog progona, kreće se od najmanje 4.194.000 do 5.820.960, dok se sa svim drugim narodima, procjenjuje da je u holokaustu nestalo od devet do jedanaest miliona ljudi. Iako su Jevreji bili prvi na meti nacional-socijalista i njihovih saradnika trpjeli su i drugi, kao što su Romi i Sinti; homoseksualci; Jehovini svjedoci; Poljaci; ruski ratni zarobljenici, pa i njih treba pamtiti zajedno sa žrtvama holokausta. Milionima ljudi na ovaj način smišljeno je poništavan identitet, oduzeta im je nada, budućnost i na kraju im je oduzet život samo zato što je neko smatrao da su manje vrijedni.

S obzirom da se i danas pojavljuju određeni oblici mržnje i nasilja po raznim osnovama, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković smatra da se moraju ulagati dodatni naponi na prevenciji i njihovom sprečavanju.

Imajući u vidu da se Evropa suočava sa izazovima populizma, migracija, terorizma, vjerske radikalizacije, a rast populizma smanjuje prostor za suštinsku debatu o problemima i generiše polarizaciju kroz promociju uskih interesa političkih aktera koji ne podrazumijevaju uvijek napredak, već nas vraćaju u prošlost, predsjednik Duković je uvjeren da je uspješno suočavanje sa navedenim izazovima moguće jedino zajedničkim naporima svih zemalja, a uloga parlamenata u promovisanju poštovanja temeljnih evropskih vrijednosti, ljudskih prava i vladavine prava je ključna. Istakao je da je za suzbijanje populističkih ideja važan obrazovni sistem, ali ne nužno samo pristup obrazovanju, već pristup kvalitetnom obrazovanju jer, kako pokazuju historijski podaci, holokaust je pokrenula država koja prema popisu iz 1939. godine nije imala nijednog nepismenog stanovnika.

Naglasio je da se ne smije dozvoliti proganjanje zbog pripadnosti drugoj naciji, vjeri ili po bilo kojem drugom osnovu. Stoga je veoma važno da se doprinese jačanju svijesti svih građana, a posebno mladih ljudi i da se razvijaju obrazovni programi u okviru kojih će sadašnje i buduće generacije učiti o holokaustu kako bi se doprinijelo sprečavanju budućih djela

genocida. Ključno je podizanje svijesti o opasnosti od radikalnih, ekstremističkih pokreta i totalitarnih režima, kao i podizanje svijesti o savremenim oblicima antisemitizma, ksenofobije i svim oblicima mržnje. Posebne napore koji moraju biti konstantni i koordinirani treba ulagati u promovisanje poštovanja ljudskih prava, naročito prava manjina. Smatra da je za uspjeh na ovom polju važno promovisanje kritičkog razmišljanja i njegovanje lične odgovornosti građana. Borba protiv ksenofobije, segregacije po bilo kom osnovu i poštovanje ljudskih prava i sloboda su neophodni u svakom demokratskom društvu. Potrebno je pojačati napore u promovisanju obrazovanja, sjećanja i istraživanja o holokaustu koji se mora pamtili.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je poslao snažnu, jasnu i nedvosmislenu poruku da je za naše današnje društvo i za vrijednosti u koje vjerujemo apsolutno neprihvatljiva pojava vjerske netolerancije, podstrekavanja, uznemiravanja ili nasilja nad osobama ili zajednicama koje se temelji na etničkom porijeklu ili vjerskim uvjerenjima, gdje god da se pojavljuje. U Crnoj Gori se ponosimo svojim međunacionalnim i vjerskim skladom, tolerancijom, razumijevanjem različitosti, kao osnovnim antifašističkim vrijednostima koje su njegovane i razvijane decenijama, a nezavisna, evropska Crna Gora stvorena je na temeljima antifašističke borbe, pa je uvjeren da je crnogorsko društvo jasno opredijeljeno za izgradnju društva mira, slobode, demokratije, tolerancije i ravnopravnosti.

Predsjednik Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport **Radule Novović** je saopštio da je holokaust neizbrisiva mrlja u istoriji civilizacije koju je napravio čovjek, odnosno čovjek čovjeku. Podsjetio je da se ovaj datum obilježava od 2005. godine u znak sjećanja na dan kada je oslobođen Aušvic-Birkenau, najozloglašeniji koncentracioni logor, smješten u Poljskoj gdje je na zvjerski način ubijeno više od milion zatvorenika. Stradanje miliona nedužnih ljudi čiji je jedini grijeh bio što su pripadali jednoj naciji ili religiji, opomena je i zavjet mladim generacijama da nastave da stvaraju drugačiji svijet, da se nešto slično nikada ne ponovi. Ocijenio je da o položaju Jevreja u Crnoj Gori najslikovitije govori izjava pokojnog predsjednika Jevrejske zajednice u Crnoj Gori Jaše Alfandarija koji je jednom prilikom saopštio: *„Kad sam prije dvije godine rekao da u Crnoj Gori antisemitizam ne postoji, čudno su me gledali neki izvan Crne Gore. Zapravo, Jevreji koji ovdje žive ne znaju šta je antisemitizam.“*

Predsjednik Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport smatra da se tema holokausta u crnogorskom obrazovnom sistemu obrađuje na vrlo kvalitetan način. Poslijeratne generacije đaka u Crnoj Gori su odrastale uz knjigu iz obavezne lektire “Dnevnik Ane Frank” koja je i danas na spisku obavezne lektire za VIII razred osnovne škole. Riječ je o autobiografskom romanu koji je napisala djevojčica, Jevrejka rođena u Frankfurtu, za vrijeme boravka u tajnom skloništu u Amsterdamu u kome se njena porodica skrivala od juna 1942. do avgusta 1944. Ta činjenica ukazuje da tema holokausta u savremenoj Crnoj Gori, kao što je i uvijek bilo, izaziva potrebu za izražavanjem posebnog saosjećanja sa stradalnicima i progonjenima i čuvanjem od zaborava priče o njihovim žrtvama i stradanjima. U udžbeniku istorije za IX razred osnovne škole, u III poglavlju “Drugi svjetski rat i savremeni svijet” jedno od potpoglavlja posvećeno je holokaustu. Takođe, ova tema se obrađuje u udžbeniku istorije za IV razred gimnazije, u poglavlju “Drugi svjetski rat i savremeni svijet” gdje postoje potpoglavlja: Holokaust, Suđenje ratnim zločincima i Posljedice rata, uz fotografije logoraša iz Aušvica i Buhenvalda. Pojasnio je da je holokaust ili „potpuno uništenje vatrom” definisan kao naziv „za sistematsko uništenje (genocid) koje su nacisti izvršili nad Jevrejima“, uz navođenje činjenice da je u nacističkim logorima život izgubilo oko šest miliona Jevreja. Podsjetio je i na Danila Kiša, književnog velikana, sina mađarskog Jevreja i Crnogorke, koji je nacionalizam definisao, prije svega, kao paranoju, kolektivnu i pojedinačnu.

Na kraju izlaganja, učesnike Konferencije je upoznao i sa ličnim impresijama navodeći da je prije šest godina boravio na Univerzitetu u Krakovu i razmišljao o nevjerovatnom nonsensu: kako je moguće da se u blizini jednog od najstarijih Univerziteta u Evropi u kojem

je pored ostalih studirao u jugoslovenski nobelovac Ivo Andrić, oformi jedan takav logor, kao što je Aušvic? Jedini odgovor koji mu je pao na pamet jeste Njegošev stih: "Tajna čojku, čovjek je najviša". I pored svega što je pročitao o Aušvicu, bio je nepripremljen kad ga je posjeti, a to iskustvo se ne može prenijeti i za njega se čovjek ne može pripremiti.

Poslanik Novović je zaključio da je važno da se obilježava ovaj datum, jer nikada ne znamo kada se nečije unutrašnje, mračne tajne mogu pretočiti u sveopšti užas.

Potpredsjednica Saveza udruženja boraca NOR-a i antifašista Crne Gore **Branka Nikezić** je podsjetila da je od šest miliona Jevreja koji su stradali u holokaustu oko 1.100.000 bilo djece. U tom periodu u Crnoj Gori bilo je oko 100 Jevreja koji su sprovedeni u logore u Albaniji i Italiji, a mnogi od njih su stupili u narodno-oslobodilački rat. Crna Gora se s ponosom može pohvaliti da je rijetka od država u Evropi na čijoj teritoriji nije bilo koncentracionih logora. Sjećanje na žrtve holokausta živi i opominje da se takav zločin više nikada ne smije ponoviti. Podsjetila je da SUBNOR i antifašisti Crne Gore već desetak godina raznim tribinama, manifestacijama i predavanjima obilježavaju Dan sjećanja na žrtve holokausta. Prigodni osvrti na tu temu dati su i u njihovom časopisu „Glasnik“. Najavila je da će ove ili naredne godine biti objavljena knjiga „Jevreji partizani“ koju će izdati Savez udruženja boraca NOR-a i antifašista Crne Gore. Takođe, saopštila je da se predsjednik Saveza udruženja boraca NOR-a i antifašista Crne Gore, akademik Zuvdija Hodžić odužio na ovu temu svojom knjigom „Davidova zvijezda“. Na samom kraju, citirala je bivšeg predsjednika Crne Gore Filipa Vujanovića koji je prije deset godina saopštio: „ Dan sjećanja na žrtve holokausta je ne samo prilika za odavanje pošte i izražavanje pijeteta prema svim stradalim u najvećem civilizacijskom sumraku, pod dominacijom nacističke ratne ideologije, već je i sveta dužnost da čitav demokratski svijet uputi jasnu i nedvosmislenu poruku da se ovo najveće istorijsko zlo i svako drugo nikad ne ponovi, istovremeno ukazujući mladim i novim naraštajima na prijetnje i izazove čovječnosti.“

Predsjednik Jevrejske zajednice Crne Gore **Dorđe Raičević** je saopštio da su prethodnih godina organizovali javne tribine i predavanja u školama kako bi se mladi ljudi upoznali sa strahotama koje su Jevreji preživljavali tokom Drugog svjetskog rata. U početku je takve događaje organizovao Savez udruženja boraca NOR-a i antifašista Crne Gore, a nakon formiranja Jevrejske zajednice Crne Gore zajednički su organizovali brojne aktivnosti. Veoma važnim smatra javne tribine organizovane u Gimnaziji „Slobodan Škerović“ i Kulturno-informativnom centru „Budo Tomović“. Ono što Crnu Goru izdvaja od drugih država je činjenica da porodice koje su zaslužile nagradu „Medalja pravедnika“ koju je, kao znak javne zahvalnosti, ustanovio Izrael nijesu željele tu nagradu, smatrajući da su za Jevreje uradili isto što bi uradili i za svaki drugi narod. Istakao je da mu je drago što Crna Gora nema mjesto koje podsjeća na žrtve Jevreja. Većina Jevreja koji u Crnoj Gori žive i rade želi ovdje da oстане, jer Crnu Goru doživljavaju kao sigurnu zemlju u kojoj se osjećaju slobodno.

Nerezidentna ambasadorica Izraela u Crnoj Gori **Alona Fišer- Kam** je podsjetila da je Aušvic u kojem je ubijeno 1.200.000 ljudi, od kojih je više od 90% bilo Jevreja postao sinonim za užase i zločine nacističkog režima. Aušvic predstavlja jedinstvenost holokausta ne samo dimenzijom sistematskog ubijanja ili brutalnosti i okrutnosti metoda smrti, već i ideologijom rasizma i mržnje. Rasni zakoni nacističkog režima osuđivali su Jevreje na smrt zato što su svoj judaizam nosili u svojoj genetici, a ne prema vjerskim uvjerenjima ili nacionalnom identitetu.

Istakla je da je ovo pitanje danas relevantnije nego ikad. Više od 70 godina nakon holokausta čini se da su antisemitizam, mržnja i netolerancija ne samo prevladali, već su se i podigli širom Evrope. Stoga, Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta, borba protiv antisemitizma i nastojanje da se spriječe budući zločini iz mržnje nijesu isključivo jevrejski interes, jer će svaki pokušaj da se ospori holokaust ili da se počini zločin iz mržnje završiti u potkopavanju suštinskih vrijednosti demokratskog društva.

Ambasadorka je naglasila da Crna Gora šalje jasnu moralnu poruku tolerancije i protiv svakog rasnog nasilja i čestitala je Skupštini Crne Gore i predsjedniku Ivanu Brajoviću na obilježavanju ovog važnog datuma. Dodala je da ovaj poseban komemorativni dan može biti i izvor ponosa za Crnu Goru, kao i to što je u holokaustu Crna Gora bila jedna od rijetkih zemalja u Evropi koja je bila sigurno utočište za progonjene Jevreje. Ocijenila je da su se Jevreji u Crnoj Gori uvijek osjećali bezbjedno i slobodno da praktikuju svoj judaizam. Podsjetila je da su jevrejski tragovi u Crnoj Gori dugotrajni, otkriveni su na starom rimskom lokalitetu Duklja, a u XVI vijeku Jevreji su, bježeći od progona i protjerivanja u Španiji i Portugalu, našli utočište u Crnoj Gori gdje su bili toplo prihvaćeni i dobro integrisani, doprinoseći procvatu zemlje i dobrobiti njenog društva.

Od kada je preuzela dužnost ambasadorke, imala je čast da svjedoči otvorenosti i toplini prema Jevrejima, kako od strane državnih vlasti, tako i od cjelokupnog društva. Učestvovala je na tri MAHAR konferencije u organizaciji Jevrejske zajednice Crne Gore, položila kamen temeljac prve sinagoge u Crnoj Gori i sa brojnim subjektima razgovarala o sjećanju na žrtve holokausta. U julu 2018. godine pratila je ministra vanjskih poslova Srđana Darmanovića u posjeti Jerusalimu kada je obišao i Memorijalni centar Yad Vashem. Nada se da će u predstojećim godinama biti omogućeno slanje crnogorskih nastavnika u Yad Vashem kako bi više saznali o holokaustu i ta saznanja prenosili učenicima.

Najavila je da će povodom obilježavanja Međunarodnog dana sjećanja na žrtve holokausta ove godine na RTCG-u biti emitovan dokumentarni film o sudbini Jevreja na Balkanu u kojem će prikazati iskustva različitih zajednica iz bivše Jugoslavije i lične priče preživjelih i njihovih porodica.

U diskusiji su učestvovali: poslanica Aleksandra Vuković, zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković i poslanica mr Branka Tanasijević.

Poslanica **Aleksandra Vuković** je saopštila da su neki logori zahvaljujući kulturi sjećanja, književnosti i kinematografiji bili poznati javnosti, ali i svi drugi logori treba da budu pred očima javnosti kako se zločini ne bi ponavljali i kako ne bismo imali situaciju na koju ukazuju relevantna istraživanja- da čak trećina Evropljana ne zna šta je holokaust. Najnovije istraživanje pokazuje da u rodnom mjestu Adolfa Hitlera 15-20% mladih ljudi u osnovnim i srednjim školama ne zna ko je on. Smatra da je u književnosti Danilo Kiš u najvećoj mjeri doprinio saznavanju onog što su bila fašistička činjenja i nacistički logori. U knjigama „Psalam 44“, „Grobница za Borisa Davidovića“ i u esejima pisao je o svim tim problemima. Takođe, i naši mediji brižljivo njeguju tradiciju antifašizma. Svi pokušaji rehabilitacije četništva u Crnoj Gori bivaju osuđeni na propast. Smatra da pitanjima tragedije jevrejskog naroda prvenstveno treba da se posvete pripadnici Jevrejske zajednice. I sama je držala predavanja o određenim romanima koji su na suptilan način obrađivali ovu temu, kao što su kulturni roman Elze Morante „Istorija- balast koja traje već deset hiljada godina“ ili romani Kurcija Malapartea „Kaputt“ i „Koža“. Podsjetila je i na kulturnu seriju američke produkcije „Holokaust“ iz 1978. godine i film „Šindlerova lista“ iz 1993. godine.

Zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore **mr Siniša Bjeković** smatra da se „vampir“ holokausta i sličnih fenomena još uvijek dešava i širi Evropom. Holokaust je sinonim zločina, sjećanja, opomene, ali i sinonim borbe protiv pošasti koje se teško eliminišu. Uzeo je ne samo ljudske živote, nego i duh, tijelo i dušu ovog prostora. Obaveza svih je da se to na najefikasniji mogući način spriječe slične pojave čije korjene treba sasjeći. Obaveza je da se borimo i protiv svake trivijalizacije ili relativizacije zločina holokausta. Treba se baviti sprečavanjem svakog oblika govora mržnje, netolerancije, a posebno od onih koji o ovom i sličnim događajima ne znaju skoro ništa.

Poslanica **mr Branka Tanasijević** smatra da se razlike uvijek moraju posmatrati kao bogatstvo, a ne kao prokletstvo. Ljudi se mogu dijeliti samo na dobre i zle i kada dobro vlada, svima je dobro, a kad zlo postane realnost- stradaju nevini. Saglasna je da je holokaust najveća

tragedija u istoriji čovječanstva. Tragedija je što je prouzrokovao milione žrtava, ali je i tragedija to što su postojali ljudi koji su mogli da naprave takvo zlo. Holokaust je poziv ljudima da se slične stvari nikada ne smiju desiti. Podsjetila je na film „Život je lijep“ koji je jedan od svjedočanstava kako se živjelo i stradalo u logorima, kao i na knjige psihoterapeuta Viktora Frankla „Nečujan vapaj za smislom“ i „Zašto se niste ubili“.

Učesnici Konferencije su se *pridružili Kampanji #WeRemember* čiji je cilj da se podigne svijest o holokaustu i svim oblicima ksenofobije i genocida.

Takođe, na Konferenciji je *prikazan kratak film o žrtvama holokausta* i svjedočenju onih koji su preživjeli ovu strahotu, pripremljen na molbu Odbora za ljudska prava i slobode zaposlenim u filmskoj redakciji RTCG-a. Prikazan je insert iz dokumentarnog filma „Zaboravljeni“ o svjedočenju preživjelih logoraša sa prostora bivše Jugoslavije koji će 27. januara biti emitovan na drugom programu RTCG-a. Takođe, emitovan je insert iz emisije „Profil“ u kojoj je novinarka RTCG razgovarala sa Brankom Lustigom, dvostrukim oskarovcem i filmskim producentom koji je kao dijete preživio Aušvic, a ta iskustva pretočio u film „Šindlerova lista“, aktivno radeći na podizanju svijesti mladih ljudi o holokaustu i strahotama nacizma.

SEKRETAR ODBORA
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković